

partí: / yo m'apartí / per ma honor, / no pas per por / de mon padastre» (v. 1116).

No cal dir que, en la llengua moderna, la forma contracta és general, i l'altra està oblidada (o colgada) pertot. L'arcaic *paþ* ni sé que sobrevisqui més que a part del Matarranya, a Calaceit *una paþ* per designar el papu de fer por als menuts, però a Maella això mateix ja es diu *una pþ*, i allí mateix *no tinges pþ* (Casac. 1923), i cf. infra *pavoric*.

Fins avui, *por* regna com a expressió màxima de la idea en tots els àmbits geogràfics i socials de la llengua, des de les Corberes fins a Alacant, des de Benasc fins a les Illes, incloses Men. i Eiv. («*pþ*: miedo», Pérez Cabrero). Per als matisos distintius de *por*, fit a fit dels seus sinònims (*feredat*, *basarda*, *terror*, *esfereïment*, *angoixa* etc.), veg. el valuós assaig de Ruyra (O. C., 868-70).

El que varia poc o molt és la pronúncia. Car en anar avançant el procés de contracció de les dues vocals, el timbre de la segona començà comunicant-se una mica a la primera i viceversa, en part, i el monosil·labisme no quedà consumat al mateix temps pertot: això fa, entre altres coses, que allí on la pronúncia monosil·làbica es generalitzà abans, la *-r* restés audible, com ha succeït en la major part dels monosíl·labs (deixem de banda el val., on les *-r* es mantenen sempre); i que en molts punts el timbre més obert de la vocal avui perduda es vagi contagiari a la *o*. Les dades que dona sobre la pronúncia dialectal *AlcM* són, però, grossament errònics: cat, si el creguéssim, hi hauria *por* amb *o* oberta (la pron. mallorquina) «en cat. or. i occ. en general», la *-r* no s'hauria mantingut enlloc fora del val., i en ross. es diria (!!) *pú*.

Es ben sabut que en el Rosselló diuen *pþu* amb diftong: «Quan servien quelcom de nou, / del meu costat sempre-u pussava: / jo, menjar tant, me feia *pou!*» escrivia l'escrupolós rimador Saisset (*Perpiny.*, 30). Evolució ben natural en la terra on tota *o* tancada ha vingut a pronunciar-se com una *u*: però mentrestant havia encomanat el seu timbre a la *a* medieval precedent: *pþ* > *pþu* > *pþu* (cf. el nom del poble de Baó avui pronunciat *bþu*). La Cerdanya, però, i part de Conflent i Vallespir, s'escapen d'aqueixa evolució, i allà hi ha vocal senzilla i tancada, com és general en cat. central i oriental, *pþ*, amb vocal tancada. Però *pþu* arriba pel Nord fins a la frontera gavatxa (*la pþu* a Pesillà de la Ribera, 1960); i per Ponent, almenys fins al Canigó: a Vallenguà *el Roc de la pþu* (1959) entre el Mas d'en Pau i el puig de Lligat (uns 2 km. SE. del poble, 12 x 62 de la quadrícula militar). I és curiós que aquesta evolució s'ha repetit ben lluny d'allà, en el Matarranya (*pþu*, Bellmunt de Mesquí, 1937). I més lluny encara, en certs parlars gascons: general en bearnès (Passy, *Origine des Ossalois*, 89.95 i a part de les Landes (Millardet, *Atlas* n.º 391).

Es fantàstic que *AlcM* limiti *pþ* a la regió de Girona, amb Cerd., Ripollès i Berguedà, i les ciutats de Manresa i Granollers, a tall d'avançada, implicant, doncs, que hi hagi *o* oberta a Bna. No solament és fals això en el català central, sinó que la *o* oberta no

l'he sentida enlloc en català oriental. Altrament en el Maresme la pronúncia popular i antiga era, i encara és, *pþr* amb la *-r* clarament i netament pronunciada; no tinc nota d'haver-ho sentit en altres comarques del Princ., però almenys a StPolM la gent del poble ho deia unànimement amb *-r* sensible (per la raó fonètica explicada més amunt), i molts pescadors i altra gent senzilla hi afegien encara una *-k* («tira-t'hi home, no tinguis *pþrk*, ara fa bona *márk*», 1914, 1952 ---).

En cat. occidental sí que existeix la pronúncia amb *o* oberta, sobretot ben a Ponent; però *pþ* amb tancada no solament a Andorra i SdUrg. (a on la limita *AlcM*) sinó amb gran extensió; arran del Pirineu, almenys en part, fins a les Maleïdes: tota la Vall Ferrera i la de Cardós (Esterri, Tor, Areu), i així encara a Benasc: «yo teniba una *pþ!*» (1965); més al Sud apareix la *o* oberta, ja a la Vall d'Assua (així ho sento a Joan Lluís, 1955), a Sopeira (*La pþ*, indret on «ixen fantasmies», 1957), a Benavarri (*BDC VII*, 77) i a bastants llocs, almenys, de la zona Sud. En el PVal. *pþr* amb oberta és general, i no menys a les Illes, no sols Mallorca (*BDLC I*, 18) sinó Menorca (*sþ pþ*, Mercadal, 1964) i Eivissa (*fa pþ* StVicent de sa Cala).

Interessa constatar l'antiguitat d'aqueixes pronúncies. És curiós que en Bernat Metge trobem un cas de rima amb *o* oberta; val a dir, quan encara, almenys el poeta, mantenia la forma bisíl·laba: «Ara vei que volets garir, / mon dolç fill, de l'enfermetat: / car havets-me clar demostrat / l'entec qu' havets dins vostre *cþr*; / e d'uimés, no hajats *paþr*, / que, Déu volent, garit secrets» (*Fortuna e P.*, *NCL.* x, 90.11). En Ausiàs, com hem vist, encara hi ha sovint *o* tancada, si bé m'hi assenyalen un cas de *pþr*, que no puc comprovar, a la p. 143.

De tota manera sembla que la pronúncia amb *o* oberta ja fou la normal en val. des de la segona meitat del S. xv: en JRoig crec que només hi ha una excepció, la que ja he citat, de rima amb *o* tancada, però en altres cinc casos rima amb oberta: «si'l vell se *mor* / yo he gran *por*, / tant és dolent / ---» 6273 (i així 6845, 6569, 6915, 16021). En el *Cançoner Satíric Valencià* rima *pþr* a les pp. 143, 175, 64. Es pot creure que ja ho feia JoMartorell, car la màxima «Del mal que hom té *por* / d'aquell se *mor*» (cap. 97) té tot l'aire de ser un proverbi rimat i encunyat per ell mateix.

Es popular l'ús de *por* en el nivell supersticiós, encarnant la creença en aparicions malèfiques, com a nom indirecte dels fantasmes, i aplicat als indrets on se'n contenen històries. Sembla que es troba a tots els dominis dialectals: car si no en tinc notícies en català oriental potser no és perquè hi hagi menys «llana», que segurament no tothom se l'ha afaitada, sinó perquè fins el poble baix ho troba de molt mal to, i se sotmeten si més no a un tabú verbal. «A Puigpunyent, deien que a Conques hi sortia *por*», Arx. Lluís Salvador (p. 237). A Santa Margalida hi ha *Sþ Pþ* nom d'una casa i possessió en els afores SE., explicat «deien que hi sortia *pþ*» (1964). I tals concrecions toponímiques les trobo pertot en el P. Val. (més espesses cap al